

Bölüm 2

MİSTİK TECRÜBE BAĞLAMINDA EBÜ'L-HASAN EL-HARAKÂNÎ'NİN BİRLİK ANLAYIŞININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet Fatih KALIN¹

Giriş

Bireyin doğrudan katıldığı, algıladığı, maruz kaldığı olaya, bilincin o anki içeriği-ne, bu olaydan elde ettiği bilgi, beceri veya pratiğe tecrübe denilir (Budak, 2005). Ayrıca tecrübe, gelişme sürecine paralel olarak bilginin birikmesini, gelişmesini veya anlayışı geliştiren olgularla çokça karşılaşmış olma durumunu ifade etmektedir (Cevizci, 2002).

Tecrübe kişisel özellikte bir kazanım olup, bu kazanımda gerçek aracılığıyla ya da duyular veya herkes için özel olan izlenimler yoluyla gerçekten fiziksel dünyanın insana aracılık etmesi söz konusudur (Lewis, 1965). Dinî nitelikli tecrübelerde ise, Aşkın olarak kabul edilen bir Gerçeklik'le ilişki kurma durumu vardır (Tüzer, 2006). Tecrübe edilen bu Gerçeklik'le alakalı olarak her kişinin yaşantı ve yorumu farklı olduğundan, böyle bir tecrübenin bireye ve kendine özgü olduğu kabul edilmektedir (Koç, 1998).

Tecrübenin önemli yönlerinden biri de dinlerin oluşum ve gelişiminde rolünün olmasıdır. Dinî gelenekler içerisinde ibadet ve ritüellerin tekrarlanması, dinî yaşantıya ait deneyimlerin menkıbeler ve mitler yolu ile aktarılması, tecrübeyle bağlantılı olarak gerçekleşmektedir (Smart, 1992).

Tecrübe, nesne veya varlığın içerdiği anlamdan ortaya çıkabildiği gibi fikirlerden hareketle de elde edilebilir. Dolayısıyla, tecrübenin oluşabilmesi için anlam zeminine ihtiyaç vardır. Bu yüzden her obje veya nesneden tecrübenin meydana gelebileceğini söylemek mümkündür. Kendini canlı ve etkin mânâ olarak gösteren şey veya varlık, tecrübeyi meydana getirebilir (Vergote, 1999). John Baillie'nin, "Bütün hakiki dinlerin şahadeti, bizim hiçbir şeyin gerçekliğini Tanrı'nın gerçekliği kadar hissedemeyeceğimiz şeklindeki görüşü önemlidir. Ona göre, hiçbir başka realite bize Tanrı'ninkinden daha yakın değildir. Duyu gerçeklikleri daha açıktır, ama Tanrı'nın gerçekliği daha yakın ve içseldir, bizi kendi varlığımızın özüne daha da yaklaştıran bir yakınlık ve içselliktir bu" şeklindeki ifadeleri önemlidir (Baillie, 1939; Barbour, 1966). Bu noktada bazı filozofların insanın Tanrı ile doğrudan bağlantı kurabilecek bir özellikte olduğunu kabul ettiklerini ifade etmemiz gerekir. John Locke'un,

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
(fkalin25@gmail.com)

taya koymaktadır. O, ilahî aşkla yanan bireyin fakr'ın gerektirdiği kıvama geldikten sonra önce fenâ sonra bekâ makamlarına ulaşarak gerçek kurtuluşa ulaşacağını öngörmektedir. Birliği tecrübe etme yolunda düşüncelerini kavramsal olarak sistemleştirmesi, kendisinden sonraki dönemlerde filizlenecek olan vahdet-i vücûd düşüncesinin ilk nüvesi olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Albayrak, A. (2009). "Din Görevlilerinin Mistik Tecrübe Düzeyleri", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 1 (IX).
- Allport, G. W. (2004). *Birey ve Dinî*, (Bilal Sambur, Çev.). Ankara: Elis Yayınları.
- Arasteh, A. Rıza, Sheikh, Enis A. (2000). "Sufizm: Evrensel Benliğe Giden Yol", *Sufi Psikolojisi*, (Kemal Sayar, Haz.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Ateş, S. (1998). *İşari Tefsir Okulu*, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyatı.
- Ateş, S. (ts). *İslâm Tasavvufu*, Ankara: Pars Matbaası.
- Attar, F. (2007). *Evlîya Tezkireleri*, (Süleyman Uludağ, Çev.). İstanbul: Kabcacı Yayınları.
- Aydın, M. S. (2002). *Din Felsefesi*, İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Baillie, J. (1939). *Our Knowledge of God*, New York: Charles Scribner's Sons.
- Barbour, I. (1966). *Issues in Science and Religion*, Londra.
- Buber, M. (1937). *I and Thou*, (R. Gregor Smith, Trans.). Edinburgh: T. And T. Clark.
- Budak, S. (2005). *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Cevizci, A. (2002). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Clark, W. H. (1961). *The Psychology of Religion: An Introduction to Religious Experience and Behavior*, New York.
- Çelik, İ. (2001). "Tasavvufî Bir Terim Olarak Fakr", *EKEV Akademi Dergisi*, III/2.
- Çiftçi, H. (2004). *Şeyh Ebü'l-Hasan-ı Harakânî (Hayatı, Çevresi, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri)*, Ankara: Şehit Ebü'l Hasan Harakânî Derneği.
- Demirli, E. (2012). "Vahdet-i Vücûd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (42). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- el-Farabî, (2012). *es-Siyâsetü'l-Medeniyye veya Mebdâi'ül-Mevcûdât*, (Mehmet S. Aydın, Abdulkadir Şener, Mehmet Rami Ayas, Çev.). İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- el-Hucvîrî, Ebu'l-Hasan Ali b. Osman, (1982). *Keşfü'l-Mahcûb: Hakikat Bilgisi*, (Süleyman Uludağ, Çev.). İstanbul.
- el-Kelâbâzî, Ebû Bekir Muhammed b. İshak, (2009). *et-Taarruf li-Mezhebi Ehli't-Tasavvuf*, Kahire.
- er-Râzî, Muhammed b. Ebubekir b. Abdülkadir, (1995). *Muhtârü's-Sihah*, (Mahmud Hâtır, Thk.). Beyrut.
- Ertürk, R. (2004). *Sufi Tecrübenin Epistemolojisi*, Ankara: Fecr Yayınları.
- ez-Zebîdî, Muhammed b. Muhammed Abdürrezzâk, (1994). *Tâcü'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, (IX), Beyrut.
- Gazzâlî, (1992). *İhyau Ulumuddin*, (IV), Dimaşk: Daru Kuteybe,
- Hökelekli, H. (1993). *Din Psikolojisi*, Ankara.
- Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî, (2007). *Makâlât*, (Ali Yılmaz, Mehmet Akkuş, Ali Öztürk, Haz.). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Izutsu, T. (1995). *İslâm'da Varlık Düşüncesi*, (İbrahim Kalın, Çev.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükrim, (1994). *Lisânü'l-Arab*, (XV), Beyrut.
- İbn Sinâ, (2012) *en-Necât*, (Kübra Şenel, Çev.). İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
- İbnü'l-Arabî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali, (1293). *el-Fütühâtü'l-Mekkiyye*, (II), Kahire.
- İbrahim M. vd. (1972). *el-Mu'cemü'l-Vasît*, (II), Kuveyt.
- Kabaklı, A. (1971). *Yunus Emre*, İstanbul: Toker Yayınları.
- Kalın, F. (2014). *Rudolf Otto'da Din, Kutsallık ve Mistik Tecrübe*, İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Kara, M. (1995). "Fenâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. (12), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 333-335.
- Koç, T. (1998). *Din Dili*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Lewis, H. D. (1965). *Philosophy of Religion*, Londra: The English Universities Press Ltd.
- Marcel, G. (1965). *Being and Having*, London: Collins.

Sosyal Bilimler İnsan ve Toplum

- Maslow, A. H. (1996). *Dinler, Değerler, Doruk Deneyimler*, (H. Koray Sönmez, Çev.). İstanbul.
- Molla Abdurrahman Câmî, (1998). *Nefahatü'l-Üns, Evliya Menkıbeleri*, (Lamii Çelebi, Çev.). (Süleyman Uludağ-Mustafa Kara, Haz.). İstanbul: Marifet Yayınları.
- Necmeddîn-i Kübrâ, (1980). *Tasavvufî Hayat*, (Mustafa Kara, Çev.). İstanbul.
- Otto, R. (1970). *Mysticism East and West*, (Bertha L. Bracey-Richenda C. Payne, Trans.). New York: The Macmillan Company.
- Seyhan, A. E. (2013). "Ebu'l-Hasan El-Harakânî'nin Sünnete Bağlılığı ve Hadis Anlayışı", *JASSS, International Journal of Social Science*, 6, (8), Fransa, pp. 551-588.
- Seyhan, A. E. (2014). "Ebu'l-Hasan El-Harakânî'nin Sünnet Anlayışı", *Hikmet Yurdu*, Yıl: 7, 13, (7).
- Smart, N. (1992). *The World's Religions*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Şener, H. (2018a). "Felsefi ve Tasavvufî Açından Harakânî'de Bilgi Problemi", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 1, (18), ss. 77-99.
- Şener, H. (2014). *John Locke ve David Hume Din Felsefesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Şener, H. (2015). "Alvarlı Muhammed Lutfi Efendi'nin Şiirlerinde Allah Tasavvuru", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 43, Erzurum, ss. 476-503.
- Şener, H. (2018b). "Paul Tillich'in Vahiy Anlayışı", *Mcbü Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, (16), Manisa, ss. 261-290.
- Tüzer, A. (2006). *Dinî Tecrübe ve Mistisizm*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tüzer, A. (2008). "Kutsal Felsefi Çözümleme, Tartışma ve Eleştirisi", (Devrim Özkan-Mustafa Kaylı, Ed.). *Kutsal ve Kutsal Alan*, İzmir: Tıbyan Yayıncılık.
- Uludağ, S. (1995). "Fakır", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (12), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 132-134.
- Uludağ, S. (1996). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Marifet Yayınları.
- Uludağ, S. (1997). "Harakânî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (16), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 93-94.
- Uludağ, S. (2012). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul.
- Unger, J. (1976). *On Religious Experience (A Psychological Study)*, (David C. Minugh, Trans.). Uppsala.
- Vergote, A. (1999). *Din, İnanç ve İnançsızlık*, (Veysel Uysal, Çev.). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Wilcox, L. (2001). *Sufizm ve Psikoloji*, (Orhan Düz, Çev.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Yılmaz, H. K. (2007). *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Yüce, F. (2016). *Dinî ve Mistik Tecrübede Evrensel Öz*, Ankara: Elis Yayınları.